

Az erdőszakáli ivóvizek emelkedett lítium-koncentrációi és lakóinak szérumszelénium-szintjei összefüggnek pszichés állapotukkal/zavaraikkal

GORBAI Mária Melinda¹, CSISZÉR Attila², prof. ing. dr.BARABÁS Réka³, Dr. Cătană Niculina⁴, prof. dr. KUN Imre Zoltán⁵

1Petru Maior Kollégium, Szászrégen, str. Gării, nr. 20, 545300, tel. 0265512706, office@colegiulpetrumaior.ro
2Országos Közegészségügyi Intézet, Marosvásárhelyi Regionális Központ Laboratóriuma, Gheorghe Marinescu utca 40 szám, Marosvásárhely
3Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kémia és vegyészmérnöki kar, Arany János utca, 11 szám, Kolozsvár,
4Családorvosi rendelő, 249/A szám, Marosvécs, 5G.E. Palade UMFST, Doktori Iskola, Gheorghe Marinescu utca 38 szám, Marosvásárhely

2. Táblázat. Szelén meghatározása ivóvízből: hálózati, forrás- és patakvízből

Megengedett maximális határérték (ivóvízből):			
Minta száma	Mintavétel helye	Minta megnevezése	Se: 20 µg/L Eredmények: Se (µg/L)
1	Görgényszentimre	csapvíz (hálózati)	< LOQ=2,32
2	Kásva	csapvíz (hálózati)	< LOQ=2,32
3	Lárgatelep	Patakvíz	< LOQ=2,32
4	Görgényüvegcsűr 1	kútvíz (katolikus parókia mellől)	< LOQ=2,32
5	Görgényüvegcsűr 2	patakvíz (erdőtől jövő)	< LOQ=2,32
6	Marosvécs	csapvíz (hálózati)	< LOQ=2,32
7	Marosvécs	kútvíz (Varga Mária)	< LOQ=2,32
8	Erdőszakál	kútvíz (kerekeskút)	< LOQ=2,32
9	Erdőszakál	kútvíz (régi gémeskút)	< LOQ=2,32
10	Görgényüvegcsűr	csapvíz (hálózati)	< LOQ=2,32
11	Görgényüvegcsűr	forrásvíz (4 km-re) – Magashegy	< LOQ=2,32

Annak ellenére, hogy az összes vizsgált ivóvízben a szelénium-szint alacsonynak bizonyult (l. 2. Táblázat), ez nem nyilvánult meg a vizsgáltak véreben, ugyanis a szelénium döntő többségét nem az ivóvízből, hanem az élelmiszerekből, a táplálékból nyerjük.

Hét, depresszióval diagnosztizált beteg **szérumszelénium-szintjét** meghatározza, 4-nél észleltünk magas, vagy a normális felső határán lévő értékeket, közülük egynél kimondott szelenóziót (l. 3. Táblázat).

3. Táblázat. Pszichiátriai kórképek és szérumszeléniumszintek

Nr.	Név, életkor, nem	Se-szint a szérumban Normál: 93-198 µg/l	Klinikai diagnózis	Hamilton-skála	Szelenózis kérdőív
1	S. V. -R., 69 éves, nő	154,85	Kivizsgálás alatt	7	6
2	P. A.D., 67 éves, nő	300,95	Depresszió; Polimoduláris golyva I/II f.Se-kezelés alatt; Iatrogén szelenózis; Axilláris nyirokcsomó-megnagyobbodás (jobb); Magasvérnyomás; Jobbszem-protézis	9	4
3	S. M.D., 45 éves, nő	197	Kivizsgálás alatt	-	-
4	P. S.R., 34 éves, nő	92	Kivizsgálás alatt	1	1
5	G. Gy., 43 éves, nő	196,20	Major depresszió Generalizált szorongásos zavar; Demoralizáció; Perzisztens fejfájás		
6	F. M., 70 éves, nő	114,25	Kivizsgálás alatt	-	-
7	C. M., 61 éves, nő	176,65	Thyreoidectomia utáni állapot; Kivizsgálás alatt		

Hamilton skála értelmezése :

Összpontszám és értelmezés:

- 0–7 pont:** A depresszió hiánya vagy minimális depresszió
- 8–16 pont:** Enyhe depresszió
- 17–23 pont:** Közepes fokú depresszió
- ≥24 pont:** Súlyos depresszió

Szelenózisra vonatkozó kérdőív értelmezése:

- 0–3 pont:** nem specifikus tünetek, alacsony a valószínűsége a szelenózinak
- 4–7 pont:** mérsékelt tünetek, további monitorozás szükséges
- ≥8 pont:** magas fokú gyanú szelenózisra, javasolt orvosi konzultáció és toxikológiai értékelés

Eddig az alacsony Se-szintet tartották depresszióval járó tényezőnek, de újabban az emelkedett szinteknél is észlelték ezt, amit a fenti adatok alátámasztanak. A magas Se-szint nem ritkán iatrogén eredetű (l. a fenti szelenózis esetet), ugyanis a Se-t gyakran használják autoimmun thyreoiditisek kezelésére és általános antioxidánsként, táplálékkiegészítők formájában.

Összefoglaló

Az erdőszakáli kútvezetőkben talált, a konvencionálisan elfogadott normális felső határt 2 – 7-szer meghaladó, magas Li-szintek összefüggésbe hozhatók az észlelt kedvező és kedvezőtlen pszichés hatásokkal. Ugyanakkor, hét, depresszióval diagnosztizált beteg közül 4-nél észleltünk magas, vagy a normális felső határán lévő szérumszelénium-szintet, közülük egynél kimondott szelenóziót. Eddig az alacsony Se-szinteket asszociálták depresszió fellépésével, de újabban az emelkedett szintekről is kimutatták ugyanezt, amit a fenti adatok is alátámasztanak. A magas Se-szint lehet iatrogén eredetű is (mint az ismertetett szelenózis eset). Szükséges tehát a Se szintjének ellenőrzése és normális értékek között tartása, különben jelentős szívér-rendszeri zavarok (szívelégtelenség) és depresszió léphet fel.

Irodalom

- Muhammad Adeel, Muhammad Zain, Noman Shakoor, Muhammad Arslan Ahmad, Imran Azeem, Muhammad Abdullah Aziz, Robert Xavier Supe Tulcan, Akshith Rathore, Muhammad Tahir, Robert Horton, Ming Xu, and Rui Yuku: Global navigation of Lithium in water bodies and emerging human health crisis Clean Water, published in partnership with King Fahd University of Petroleum and Minerals, 2023, 6:33.
- Péter Dobosy, Ádám Illés, Anett Endrédi, Gyula Záray: Lithium concentration in tap water, bottled mineral water, and Danube River water in Hungary. Scientific reports, 2023, 13:12543
- Maria Melinda Varga, Attila Császár, Réka Barabás, Imre Zoltán Kun: Lithium excess in drinking waters of a mountainous village (Scaolu de Pădure), a potential determination factor for remnant thyroid pathology. Book of abstracts No. 7/2024 George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Targu Mures. University Days december 9 - 13, 2024, Targu Mures. Scientific Session of University Academic Staff. International Conference of PhD Students and Young Doctors, page 182.
- Kim JH.; Thayer SA.; Lithium Increases Synapse Formation between Hippocampal Neurons by Depleting Phosphoinositides. Molecular Pharmacology, 2009, 75:1021–1030
- Kim JH, Thayer SA. Lithium Increases Synapse Formation between Hippocampal Neurons by Depleting Phosphoinositides. Mol Pharmacol 75:1021–1030, 2009
- Mulhi, G. S., Tanioue, M., et al. . Potential mechanisms of action of lithium in bipolar disorder. CNS drugs, 2013, 27(2), 135-153. Cit. Flaviu Guzman, Psychopharmacology Institute

Erdőszakál, Felső-Marosmente egyik hegyvidéki falujának ivóvízként használt kútvezeit 3 alkalommal (2024. novemberében, 2025. áprilisában és májusában) vizsgálva azt találtuk, hogy ezek Li-koncentrációi magasabbak voltak a környező helységek (Lővér, Marosvécs), valamint egyes Görgény-völgyi falvak ivóvizében talált értékeknél, 2 – 7-szer meghaladva a konvencionálisan elfogadott normális felső határt (10 µg/L-t) – l. 1. Táblázat.

1. Táblázat. Lítium-koncentráció ivóvízben. Az erdőszakáli kutak értékeinek összehasonlítása a környező helységek (Lővér, Marosvécs) adataival

Megengedett maximális LITHIUM-koncentrációk az ivóvízben (nem-hivatalos) µg/L			10 µg/L		
Sorszám	Helység	Mintavétel helye	2024 nov.	2025 ápril.	2025 május
1	Erdőszakál	kútvíz (központi gémeskút)	24,74	22	25,9
2		kútvíz (központi kerekeskút)	38,44	-	-
3		Voda család kútja	25,56	24,5	-
4		Pantia család kútja	31,92	-	-
5		Bompa Vasile család kútja	-	40,3	-
6		Bompa Vasile család kútja, Glodeşel 1	-	10	-
7		Glodeşel 2 (Források völgye)	-	9,7	-
8		Stoica Ciprian család kútja, 96 m mély, fúrt kút	-	69	-
	Más helységek				
9	Lővér	csapvíz (hálózati)	1,66	-	-
10	Marosvécs	kútvíz (Varga Mária kútja)	1,04	-	-

Feltehető napi 1,5 literes vízfogyasztás mellett ez kb. 30-105 µg lítiumbevételt jelent, mely az irodalmi adatok alapján a Li mikrodózisainak felel meg. Ehhez járul még hozzá a különböző élelmiszerek ugyancsak jelentős Li-tartalma. Ez az állapot összefüggésbe hozható a helyileg észlelt kedvező és kedvezőtlen pszichés hatásokkal.

A lítium adag-hatás összefüggései

Lítium (napi adag, ill. szérumszint)	Hatások
Alacsony és mikrodózisok (általánosságok) - néhány száz mikrogrammtól a szokott terápiás adagokig)	- ingerlékenység, düh, függőségi tünetek, depresszió enyhítése - demencia és öngyilkosság megelőzése - jó hatással van az Alzheimer-kór közvetlen kezelésére
0,25-0,5 mM/L szérumban	-Alzheimer-kór: a kognitív funkció, memória és figyelem javul
2 -10 mg elemi lítium, (lítium-otratát formájában) 6 mg elemi lítium = 150 mg lítium orotát	- düh és agresszív viselkedés enyhülése - szénvedélybetegség, bipoláris zavar, depresszió javulása
150 mg lítium-karbonát	- szénvedélybetegsgekben alkalmazott antidepresszánsok/ benzodiazepinek helyettesítése lítium-karbonáttal hatékonyan csökkenti a gyógyszerhasználatot, és javítja a függőség kezelésének eredményeit
300 µg - 300 - 450 mg	- mániában, nem vészhelyzetekben
150 - 300 mg	- sclerosis multiplexben javítja a depresszió tüneteit
300 - 400 mg	- rezisztens depresszióban augmentáló hatás; még nem szükséges a vérkoncentrációk követése
400 - 800 mg	- súlyos depresszióban szénvedőknél szignifikánsan magasabb az öngyilkossági gondolatok remissziója
600 - 1000 mg	- hyperthyreosisban (ritkán használják a mellékhatásai miatt):
600, majd 3500 mg, mások szerint 1500 mg	- thyreotoxicus krízisben (komplex hatás, főleg a pajzsmirigyhormonok kiáramlását gátolja)
1500 - 3000 mg, (szérumszintje 0,8-1,2 mM/L között)	- tipikus antimánias hatás - hatás kialakulásához 7-8 nap kell; kezelés éveig, évtizedekig

Azt érdemes megjegyezni, hogy a fentiek az adag-hatás összefüggések kiűnő példái. De a lítium esetében az is látható, hogy az adag emelkedésével nemcsak a hatás erőssége fokozódik, hanem minősége is megváltozik. Ez - ha figyelembe vesszük a lítium hatásának eddig ismert mechanizmusait - elképzelhető úgy, hogy az adag növelésével a lítium egyre több támadásponton fog hatni a központi idegrendszer különböző területein.

A hatás nem mindig lineárisan emelkedik az adag növelésével, az összefüggés lehet exponenciális, vagy szigmoideális is. Számos tényező befolyásolja a hatás erősségét és perzisztenciáját, főleg a metabolizáció és elimináció. Tekintetbe véve, hogy tartós és permanens bevétel áll fenn, a lítium - akár napi kis mennyiségekben - felhalmozódhat a szervezetben és maradó hatásokat okoz. Ez hozzájárulhat a helység lakóinak ismert longevitásához is.

1. ábra. A lítium sejtszintű hatása

